

Geografiske politiske skillelinjer på flere niveauer

Ulrik Kjær, professor mso, Institut for Statskundskab,
Syddansk Universitet, ulk@sam.sdu.dk

Der udspilles for øjeblikket ganske markante politiske kampe om aktivitet, vækst og velstand forskellige geografiske områder imellem. Spillet foregår samtidigt på mindst tre forskellige niveauer, nemlig henholdsvis et globalt, et nationalt og et lokalt niveau, og biletet af, hvem der er på hold med hvem, kompliceres yderligere af, at der til tider kæmpes med udgangspunkt i geografisk beliggenhed, mens fronterne andre gange trækkes op i forhold til arten af den geografiske entitet. Geografien som politisk skillelinje har ikke i nævneværdig grad – hverken nationalt eller lokalt – påvirket det aktuelle partisystems udseende, og der kan derfor identificeres en række politiske spørgsmål i forhold til geografiske prioriteringer, som det er overladt til de etablerede partier og deres politikere at besvare.

Det er geografien, stupid!

Med en parafrase over det fra Bill Clintons 1992-kampagne berømte slogan »It's the economy, stupid!« kunne man til tider have lyst til som indgangsbøn til forsøget på at forklare i hvert fald dele af aktuel dansk politik at komme med udråbet »Det er geografien, stupid!« Det kan i hvert fald ofte i den for øjeblikket pågående politiske diskussion observeres, at geografien og geografiske spørgsmål i vid udstrækning er på spil.

I 1990-erne opstod begrebet Udkantsdanmark, som betegner de områder, der både ligger langt fra de større byområder og som

samtidig er præget af lavere økonomisk vækst end resten af Danmark. I nogle tilfælde strammes den endda endnu en tand, når den yderste udkant kaldes for den rådne banan. En række kommuner samlede sig i samme periode i kommuneforeningen »Det skæve Danmark«. Ved kommunalvalget 2005 blev det for første gang nogensinde muligt for kandidaterne på stemmesedlen ikke bare at stå opført med deres navn, men også at få tilføjet en geografisk lokalitet, så vælgerne kunne se, hvor i kommunen kandidaterne kom fra. Ved Regionsrådsvalget i 2009 førte beslutningen om at placere et nyt sygehus ved Herning frem for ved Holstebro til, at en gruppe borgere dannede Fælleslisten Vest og erobrede to mandater i Region Midtjylland, og året efter stiftedes et landsdækkende parti, Fælleslisten, under sloganet »Kæmper for Udkantsdanmark«. I weekenden 8.-9. maj 2010 lukkede Danmarks Radio under stor mediebevågenhed 10 ressourcepersoner inde i Tønder Vandtårn, for at de i et helt døgn skulle diskutere, hvordan der kan rettes op på den geografisk skæve udvikling af landet – et arrangement der var kulminationen på DR's serie »Danmark knækker«. Da SRSF-regeringen i oktober 2011 præsenterede sit regeringsgrundlag var der under overskriften »Aktiv hjælp til yderområderne« en pas-sus om, at da »[n]ogle af de yderste egne af

Danmark er præget af stagnation og tilbagegang« skal der »skabes en positiv udvikling i yderområderne« (Regeringen, 2011: 26). Og samme regering udnævnte en Minister for by, bolig og landdistrikter.

Men hov! Nu gik det da vel ellers lige så godt med at sætte sig ud over geografien. Med at nyde senmodernitetens deterritorialisering (Appadurai, 1996; Jørgensen og Klausen, 2002), høste frugterne af den elektroniske tidsalders opløsning af stedafhængigheden (Tomlinson, 1999) og med endelig triumferende at konstatere geografis irrelevans (Coupland, 2010: 9). Geografiske lokaliteter og geografisk funderede fællesskaber var os/dem markører i den traditionelle verden, mens fællesskaber nu i stedet skulle være funderede på baggrund af ikke-geografiske karakteristika (Appadurai, 1996). At der så er steder, hvor noget så gammeldags som grænse-udtænkninger stadig er en kontrovers, siger vel i senmodernisternes optik mere om disse lande end om geografis generelle relevans. Det skal pointeres, at selvom der er ganske mange som i globaliseringens kølvand på denne vis har lagt den geografisk funderede orientering og identitet død (Young o.a., 1996; Aarsæther, 1997), så har også nedbrydningen af geografis betydning selv været løbende udfordret (Frazer, 1996; Ghemawat, 2011) og det er vel mest fair for nuværende at sige, at kampen mellem disse to synspunkter er uafklaret.

I denne artikel vil de observerede tegn på, at geografiske spændinger ikke er opløste, og at de ikke bare kan dømmes irrelevante i den aktuelle danske politiske debat, bruges som afsæt til for en stund at gå »old school« og lege med tanken om, at der til trods for senmodernitetens diskursanalytiske fokus på værdier og spin, også findes en kerne i de politiske diskussioner, som rent faktisk handler om det rå fordelingspolitiske spørgsmål, som Harold D. Lasswell for snart 70 år siden brugte som en ultrakort definition af, hvad politik hand-

ler om, nemlig: »Who gets what, when, and how« (Lasswell, 1936). Og at Seymour M. Lipset og Stein Rokkan's skillelinje-teori – og ikke mindst deres inkludering af geografien som én blandt flere politiske skillelinjer – måske endnu ikke er klar til pensionering. Og at vælgerne måske fortsat lader sig påvirke af den potentielle interessekonflikt, der i en given politisk entitet kan eksistere forskellige geografiske lokaliteter imellem (Lipset og Rokkan, 1967).

Det søges ikke i artiklen besvaret, om geografis eventuelle politiske relevans i dagens Danmark skyldes en geografis tilbagekomst som politisk skillelinje, eller om den hele tiden har været der. Om det eventuelt er dønninger fra en verdensomspændende geografisk kamp udløst af globaliseringen, som rammer Danmark i disse år, eller om geografi er så fundamental en politisk skillelinje, at den ikke for alvor har været under pres. Artiklen vil heller ikke søge at give en egentlig og fuldstændig temperaturmåling på, hvor »hot« den geografiske skillelinje aktuelt måtte være i dansk politik. I stedet vil artiklen forsøge at diskutere forskellige dimensioner af, hvordan en geografisk politisk skillelinje kan se ud, og ikke mindst hvilke problemstillinger dens eksistens rejser. Artiklen er bygget op omkring de fire spørgsmål i Lasswells allerede nævnte spørgsmål om, hvem der får hvad, hvornår, og hvordan? Hvert spørgsmål behandles i forhold til geografiske skillelinjer i et særskilt afsnit, inden der slutes af med en række refleksioner omkring, hvor det efterlader den aktuelle politiske diskussion.

Hvad kæmpes der om i de geografiske kampe?

Hvis det som grundlæggende præmis accepteres, at der fortsat foregår politiske kampe geografiske enheder imellem, er det naturligvis oplagt at spørge, hvad det egentlig er der kæmpes om, og hvad der egentlig er på spil? Helt umiddelbart vil det som oftest være helt materielle forhold som vækst, aktivitet og

velstand, som konkurrencen handler om. I en given egn af landet kan to byer eksempelvis se sig selv som konkurrenter i forhold til at tiltrække statslige arbejdspladser, uddannelsesinstitutioner, virksomheder osv. Skal der placeres et nyt sygehus i området, vil den by, hvor sygehuset placeres, opnå den fordel, at dens indbyggere vil få kortere til denne specifikke offentlige serviceydelse end indbyggerne i nabobyen (som ikke fik sygehuset), ligesom det kan tænkes at have en række positive sidegevinster i form af øget bosætning og øget aktivitet i følgevirkomheder. Og netop forestillingen om, at tingene kan interagere og spille sammen, betyder, at der visse steder kæmpes ikke bare om de enkelte offentlige investeringer eller de enkelte tilflyttende private virksomheder, men også om de synergieffekter som tænkes at komme ud af at tiltrække aktiviteter.

Hvis man på samme tid kan tiltrække offentlige videnarbejdspladser, private følgevirkomheder og uddannelses- og forskningsinstitutioner, kan der måske skabes synergieffekter, som trækker yderligere offentlige videnarbejdspladser, private følgevirkomheder og uddannelses- og forskningsinstitutioner med sig (Glaeser, 2011). Og netop denne type af arbejdspladser kan betyde tilflytning af flere højtuddannede og måske endda ligefrem kreative personer, som så igen vil få flere kreative ideer til flere kreative jobs. For slet ikke at tale om, at denne gruppe mennesker i gode jobs bringer hele børnefamilien med sig, hvor begge forældre måske har overskud til at involvere sig i den lokale spejderforening eller badmintonklub og pleje de sunde og beskæftigede børn. Og de bruger det lokale by- og kulturliv til fordel for cafeerne og biograferne, som enten er der i forvejen eller bliver startet op på frivilligt initiativ af netop den tilflyttende kreative klasse. Og så er man da vist ved at være inde i en positiv spiral, hvor vækst avler vækst, og hvor flere potentielle problemer løses samtidig. Omvendt med nabobyen, som måske ikke en-

gang kan fastholde status quo men kommer ind i en negativ spiral, fordi man ikke fik sygehuset, eller hvad der nu i starten var på spil. Hvis nogle af de videntunge arbejdspladser forsvinder til nabobyen, forsvinder noget af grundlaget for at skabe synergieffekter måske også. Der er måske ikke længere nogen kritisk masse for samspil og udvikling mellem private virksomheder og offentlige institutioner. Det kan også være, at nogen af de veluddannede forsvinder og tager deres velfungerende børnefamilier og deres engagement i det lokale forenings- og kulturliv med sig og efterlader en by, hvor aktivitetsniveauet falder, og hvor huspriserne derfor følger med ned. Hvilket igen måske ikke ligefrem er med til at sikre, at de næste beboere bliver nye eksemplarer af den veluddannede gruppe, som kunne have bidraget til fornyet vækst, synergi og innovation.

Mange af mellemregningerne i denne beskrivelse af den positive og den negative spiral er ikke nødvendigvis empirisk holdbare, men omvendt så virker det som om, at den geografiske konkurrence der foregår ikke kun handler om de umiddelbare effekter men også bygger på en tro på de mere dynamiske effekter, der udløses af selvforstærkningen og de spirallignende (positive eller negative) bevægelser. Det virker som om, de geografiske kampe drives ud fra en forestilling om, at der i disse år rent geografisk set skabes vindere og tabere. Den eksisterende orden og den eksisterende fordeling af aktiviteten og velstanden anses i hvert fald af nogen for at være udfordret og under pres. Globaliseringen og overgangen fra industri- til vidensamfund er to af de stød, der udfordrer status quo og betyder, at i hvert fald en del bolde er oppe i luften, med de geografiske konsekvenser det kan få. Som det er udtrykt: »Enhver økonomisk æra skaber en egen distinkt geografi« (oversat af forfatter) (Florida, 2010: 6). Et ofte stillet spørgsmål i øjeblikket er: »Hvad skal vi leve af i fremtiden?«. Med mindre man er besat af overdreven rettidig omhu, er dette

ikke et spørgsmål man stiller sig, med mindre man enten nærer dyb desillusion i relation til mulighederne for at fastholde status quo eller allerede har set ændringerne begynde at materialisere sig. Alvoren skyldes endvidere, at kampen om væksten i et eller andet omfang opfattes som et nul-sum spil. Selvom personer i den kreative klasse er kreative, er de ikke så kreative, at de kan bo, arbejde og være kreative alt for mange steder på samme tid.

Hvem kæmper mod hvem i de geografiske kampe?

Men hvem er det så, der kæmper mod hvem om aktivitet og økonomisk vækst – hvor går konfliktlinjerne i de kampe, som hævdes at rase? Hvem er det, man deler geografisk skæbnefællesskab og dermed også interessefællesskab med i kampen om væksten – hvem er venner og hvem er fjender? Det skal her hævdes, at der foregår en lang række forskellige og dog samtidige kampe, hvor netop cocktailen af flerhed og samtidighed yderligere komplicerer hele spørgsmålet, om hvem man kæmper med og imod. Til trods for mudretheden i konfliktlinjerne, skal det her hævdes, at der med fordel kan skelnes mellem geografiske kampe på i hvert fald tre forskellige niveauer.

For det første foregår der en kamp på det globale niveau. I øjeblikket er det ikke mindst kampen mellem USA, Europa og de nye asiatiske vækstøkonomier, der tiltrækker sig stor opmærksomhed, og uagtet hvad man i øvrigt måtte mene om europæiske samarbejde og den europæiske ide som sådan, så vil de færreste vel benægte, at der ikke mindst i lyset af øjeblikkets systematiske forskelle i vækstrater mellem Europa og eksempelvis Kina og Indien i dag kæmpes om, hvorvidt fremtidens vækst og velfærdsfremgang (set med relative og globale briller) skal tilhøre Europa, USA eller Asien.

For det andet, så foregår der også i de fleste nationalstater en geografisk kamp om væk-

sten mellem forskellige geografiske egne af landet. I Danmark ses denne kamp på det nationale niveau eksempelvis i konflikten mellem hovedstaden og provinsen – mellem København og resten af landet. København er qua sin størrelse (og uagtet sin geografiske placering i »udkanten« af Danmarks kortet), så klart »centeret« i Danmark og provinsen udgør periferien.

Og endelig for det tredje, så foregår der geografiske kampe på det lokale niveau – indenfor langt de fleste kommuner kan der findes geografiske skillelinjer, hvor eksempelvis den nordlige del og den sydlige del af kommunen kæmper mod hinanden, når der skal placeres offentlige arbejdspladser, eller der skal ændres på den geografiske placering af kommunens institutioner. Den debat, der i ganske mange kommuner i de allerseneste år har raset om tilpasninger af skolestrukturen, har med al tydelighed vist, at der også indenfor en relativt lille politisk geografisk enhed som en kommune kan eksistere ganske voldsomme uenigheder imellem dem, der bor i én del af kommunen og dem, der bor i en anden. Strukturreformen der i 2007 reducerede antallet af danske kommuner fra 271 til 98 har givetvis også været med til at etablere nogle klart optrukne linjer for de geografiske konflikter i mange af de nye kommuner – selvom man nu er slået sammen med nabokommunen, kan det jo godt sine steder vise sig at tage længere tid at slette de gamle kommunegrænser fra de mentale landkort end fra de officielle.

De geografiske politiske kampe på henholdsvis det globale, det nationale og det lokale niveau er i udgangspunktet ganske ens. Der er naturligvis nuanceforskelle, såsom eksempelvis det forhold, at der eksisterer forholdsvis stærke formelle politiske institutioner på det lokale og nationale niveau (i Danmark henholdsvis kommunalbestyrelser og Folketinget), indenfor hvilke nogle af de politiske kampe med geografiske dimensioner kan ud-

kæmpes, mens de supranationale institutioner generelt er svagere. Men ellers er det værd at hæfte sig ved, at kampene på de tre niveauer er forholdsvis identiske – man kæmper om det samme, nemlig den ovenfor beskrevne aktivitet og vækst, bare i forskellig målestok.

De beskrevne eksempler på geografiske politiske kampe omhandler alle tre situationer, hvor hvem der er sammen mod hvem bestemmes af de forskellige entiteters geografiske beliggenhed – man er sammen med dem, man bor tættest på (mod dem der bor på den anden side af »grænsen«). Men det skal her hævdes, at de grundlæggende geografiske interessefællesskaber ikke behøver at basere sig på geografisk beliggenhed men også kan tage udgangspunkt i hvilken slags geografisk størrelse, der er tale om – i den geografiske art. På det globale plan foregår der også kampe mellem eksempelvis udviklede lande og udviklingslande eller mellem etablerede økonomier og vækstøkonomier. På det nationale niveau kan der være interesse modsætninger mellem på den ene side byer, der ligger på forskellige steder som Aalborg, Herning, Esbjerg, Kolding, Slagelse og Roskilde, og så på den anden side de landdistriktsområder, der ligger omkring dem. Og på det lokale niveau kan en kamp mellem en sammenlagt kommunes tidligere fem kommuner foregå parallelt med en kamp mellem centerbyen i den nye kommune og så de fire gamle »hovedsteder« i de andre kommuner i sammenlægningen, som nu kæmper i fællesskab for at eksempelvis den kommunale administration ikke bliver fysisk samlet i hovedbyen, men forbliver spredt rundt i de gamle rådhusbygninger.

Og yderligere kompliceret bliver billedet, når en tredje type af politiske konflikter med geografisk baggrund inddrages. I de nævnte eksempler på, at det er arten af det geografiske udgangspunkt som er omdrejningspunkt for politiske uenigheder, er det tale om konflikter mellem geografiske entiteter af forskellige art (inter-art konflikter) – det er eksempelvis

store byer mod små byer. Men man kan også nemt forestille sig kampe mellem geografiske enheder af samme art (intra-art konflikter) – den værste fjende i kampen om væksten kan jo også i visse tilfælde være nogen, der ligner én selv. På det globale niveau eksisterer der jo for Danmark ikke kun en kamp mellem etablerede økonomier og nye vækstøkonomier – medspillere i denne kamp kan jo også være modspillere, når væksten så skal fordeles indenfor ens egen art af lande. Det kan godt være vi i nogle sammenhænge står sammen med Holland, Australien, USA og lignende, men vi kæmper jo også mod dem om væksten. På det nationale niveau kan de mellemstore provinsbyer godt være fælles om at argumentere for, at investeringerne fremadrettet ikke kun skal foregå i de 3-4 største byområder, men når der skal placeres en ny uddannelsesinstitution i en mindre by, er de jo i skarp konkurrence med hinanden om, hos hvem det så skal være. Og i en kommune, kan det godt være at de mindre byer kan danne fælles front mod centerbyen og argumentere for, at der ikke skal lukkes så mange skoler uden for centerbyen som planlagt, men når der så skal sættes navn på den ene skole, som alligevel skal lukkes, så er konkurrenterne jo i højere grad kampfællerne i kampen mod centerbyen.

De to dimensioner af, hvem kampene foregår imellem – om der er tale om det globale, nationale eller lokale niveau, og om de tager udgangspunkt i geografisk beliggenhed eller geografisk art (henholdsvis inter-art eller intra-art) – er som opsamling på denne del af diskussionen kombineret i figur 1 med tilhørende eksempler. Man kunne have udvidet figuren på forskellig vis, eksempelvis ved også at inkludere et regionalt niveau eller ved at tilføje som dimension, hvorvidt der er tale om formaliserede eller ikke formaliserede interessefællesskaber. Under alle omstændigheder er den væsentligste pointe, at kompleksiteten i de geografiske politiske kampe er ganske høj, og at det derfor ofte kan være

Figur 1: Eksempler på politisk geografisk kampe på forskellige geografiske niveauer

Geografisk niveau Udgangspunkt for geografisk kamp	Globalt	Nationalt	Lokalt
Fælles geografisk beliggenhed	Europa vs. USA	København vs. provinsen	Nordlig del vs. sydlig del af kommunen
Fælles geografisk art – inter-art kamp	Vestlige lande vs. BRIK-lande	Større byer vs. mindre byer	Centerby vs. ikke center-byer
Fælles geografisk art – intra-art kamp	Danmark vs. Holland	Provinsbyer vs. provinsbyer	Landsbyer vs. landsbyer

vanskeligt et finde ud af, hvem der egentlig er henholdsvis politiske allierede og konkurrenter i disse konflikter – ofte er man både venner og fjender med de samme.

Hvornår ses resultatet af de geografiske kampe?

For yderligere at komplicere billedet af de politisk geografiske uenigheder skal det tilføjes, at rækkefølgen af de forskellige geografiske uenigheders afklaring ikke kan betragtes som ligegyldig. I den politiske debat smider eksempelvis fortalere for investeringer i den store by frem for i de mindre landsbyer ofte det argument på bordet, at man ikke skal kæmpe kampene med det umiddelbare resultat for øje (hvor kom rådhuset, det nye kulturhus eller plejehjemmet til at ligge?) men i stedet for se på det lidt længere tidsperspektiv (hvordan udviklede væksten sig i området over tid?). Det hævdes, at de geografiske kampe ikke kun er nul-sum spil men netop kan gøres til plus-sum spil, for dem som spiller dem rigtigt. I diskussionen af hvad der kæmpes om, blev der jo netop omtalt potentielle synergi-effekter ved at koncentrere befolkning, institutioner, virksomheder osv. Kæmpes de geografiske kampe helt nede mellem små geografiske områder hævdes det imidlertid, at man derved risikerer at låse kampen fast i et nul-sum logik, hvor der ikke kan indhøstes synergi-effekter.

Hæves det geografiske niveau for kampene, hævdes det imidlertid til tider i den politiske debat, at der kan skabes synergi-effekter, og at alle dermed kan ende med at vinde i det lange løb, fordi den kage, der skal deles, bliver større. Hvis de mindre byer i en kommune, frem for at se centerbyen som modstander i kampen om væksten, støtter, at mange aktiviteter samles i centerbyen, kan der skabes synergi-effekter, og centerbyen kan netop komme til at udgøre det fyrtårn eller vækstmotor for området, der gør, at man kan tiltrække aktivitet fra nabokommunen (som måske stadig hænger fast i kampe mellem centerby og mindre byer) og dermed styrke området. Og måske drypper det på degen, når det regner på præsten. Hvis centerbyen klarer sig godt, bliver kommunens kage måske så stor, at selvom den mindre by får en relativt mindre del end tidligere, så får man mere, end hvis man skulle have haft en lidt større del af en mindre kage.

I den politiske debat står en sådan fyrtårnalogik imidlertid sjældent uimodsagt, og i hvert fald to hovedargumenter kan anføres. For det første bygger, hvad der her skal benævnes fyrtårnsmodellen, jo egentlig på den underliggende nul-sum logik, at man ved at samle aktiviteter kan styrke et område og dermed hente vækst fra andre områder. Men det kræver jo så igen, at naboerne ikke anvender samme strategi, idet gevinsterne så

kan være ganske vanskelige at hente hjem (i hvert fald begge steder). For det andet kan det hævdes, at eventuelt opnåede synergieffekter ædes op af de udgifter, det fører med sig at undlade at investere i områderne rundt om fyrtårnet. Hvis man eksempelvis i en kommune koncentrerer vækst og aktivitet i centerbyen, betyder det jo, at man i en periode skruer ned for aktiviteterne i de mindre byer i kommunen, og dermed er der en risiko for, at disse byer kommer ind i en af de negative spiraler, der blev omtalt ovenfor. Og hvis dette sker, inden fyrtårnet har gjort den samlede kommunale kage tilstrækkelig stor til, at der kan igangsættes redningsaktioner, kan det samlede økonomiske regnestykke godt se ud til at kunne gå i minus. Derfor opstilles som alternativ en model, hvor aktiviteterne i højere grad fordeles mere ligeligt, hvad der her skal kaldes glasurmodellen. Ved at smøre væksten og aktiviteterne mere jævnt ud over eksempelvis en kommune undgås ikke bare de dyre negative spiraler for visse byer, man kan måske også ende op med netop at kunne få et alternativt plus-sum spil i gang ved at satse bredt. Ved at følge glasurmodellen og stimulere mindre bysamfund med kommunale institutioner og udvikling vil man eksempelvis kunne tilbyde borgere og virksomheder et mere mangfoldigt tilbud i relation til bymæssighed. Det kan jo være, at man netop kan tiltrække dele af det segment af børnefamilier, der foretrækker at bo i en mindre by som samtidig har en veludbygget kommunalt service.

Hvorvidt der i et land eller en kommune skal satses på fyrtårns- eller glasurmodellen er imidlertid et ganske politisk spørgsmål. Begge modeller bygger på, at en given mekanisme kan bringes til at fungere, og det må langt hen ad vejen betegnes som et spørgsmål om politisk tro, hvilken der lettest bringes i gang. Og når der først er tale om et politisk spørgsmål, kan andre typer af politiske dagsordener jo også tænkes at blive inkluderet i diskussionen, eksempelvis hvis man har en

særlig politisk ide om, hvor det gode liv leves og udfoldes bedst – på landet, i forstaden eller i storbyen? Og da vi jo ikke som snegle med lethed kan tage vores huse med os, kan der jo også være hensyn til, hvor ens vælgerskare i forvejen bor, der pludselig spiller ind i diskussionen.

Hvordan varetages geografiske interesser politisk?

Spørgsmålet om, hvordan politiske geografiske kampe så egentlig udkæmpes, indeholder i hvert fald to dimensioner. For det første kan man spørge, i hvor høj grad den geografiske kamp afgøres i det politiske system, og for det andet kan man spørge, hvordan det politiske system i givet fald beskæftiger sig med de geografiske afvejninger? I relation til det politiske systems rolle, er der allerede peget på, at dette kan variere mellem de politiske niveauer og afhænge af, hvor stærke politiske institutioner der konkret eksisterer. På det globale niveau må sådanne institutioner som sagt vurderes at være svagere end på det lokale og det nationale niveau. Men også på disse niveauer, kan det politiske systems potent i forhold til at påvirke udfaldet af de geografiske kampe i et eller andet omfang være under pres. Det offentlige kan i markedsøkonomier ikke nødvendigvis alene i længden skabe vækst (Florida, 2010: 5), og derfor kan det offentlige heller ikke alene afgøre den geografiske kamp om netop væksten.

Eksempelvis kan en kommunalbestyrelse sandsynligvis godt igennem placeringen af sine egne institutioner og arbejdspladser (rådhus, skoler, plejehjem osv.) være med til at påvirke, om det bliver centerbyen eller de mindre byer, der relativt set vil vækste. Og den kan gennem den fysiske planlægning være med til at påvirke, hvor der bygges nye boliger og virksomheder. Og den kan for så vidt også gennem eksempelvis sin idræts- og kulturpolitik være med til at støtte aktivitet i nogle dele af kommunen frem for andre. Men i et frit land som Danmark kan en kommu-

nalbestyrelse jo dybest set ikke bestemme, hvor folk og virksomheder flytter hen. De kan i bedste fald påvirke, hvor borgere og virksomheder finder det mest attraktivt at bo, men udfaldet af kampen mod nabokommunen kan jo også være under påvirkning af historiske infrastrukturbeslutninger, herlighedsværdier i naturen, om det er moderne at bo i by eller på land, hvor man i forvejen er placeret osv.

I det omfang politiske systemer som Folke-ting, regionsråd og kommunalbestyrelser kan gøre en forskel, hvordan udmøntes den geografiske kamp da i de politiske processer? Der er nok ikke noget endegyldigt svar på dette spørgsmål, idet de geografiske kampe kæmpes i forskellige fora, både formelle og uformelle. Ser man på det organiserede politiske system er de politiske partier i dag i mange vestlige lande omdrejningspunktet for den politiske interessevaretagelse – de er den politiske repræsentations nexus (Manin, 1997). En simpel måde at studere den geografiske kamps afsmittning på det politiske system på kunne være at se på, om der i partisystemet kan findes udtryk for den geografiske politiske skillelinje (Lipset og Rokkan, 1967). Eksempelvis blev det anført op til det første kommunalvalg i den nye kommunale struktur, at den geografiske politiske konflikt de enkelte dele af kommunen imellem kunne føre til oprettelsen af lokale lister, som på tværs af de traditionelle skel i partisystemet ville kæmpe for givne lokaliteters interesser (Kjær, 2005). Analyser af udviklingen af de lokale partisystemers landspolitiseringsgrad har imidlertid ikke fundet tegn på, at det er sket – sådanne rent geografisk baserede lister spiller en meget begrænset rolle i dansk kommunalpolitik (Kjær og Elklit, 2010). Som nævnt indledningsvist er der for nyligt på landsplan opstået et parti – Fælleslisten – med det formål at repræsentere Udkantsdanmark, men ved folketingsvalget i 2011 var partiet ikke blevet opstillingsberettiget, og selvom nogle af partiets kandidater fik lov at

opstille på Kristendemokraternes liste, opnåede ingen af dem valg.

Men en sådan analyse af den geografiske kamps inkludering i det politiske system er netop meget simpel – én af Lipset og Rokkans pointer er, at partisystemer tenderer mod at fryse fast og kun ændrer sig ved meget radikale samfundsændringer (Lipset og Rokkan, 1967). At der ikke for alvor er opstået geografiske partier, kan ligeså vel, som at der ikke eksisterer geografiske kampe i det politiske system, skyldes, at de etablerede partier har koopteret den geografiske skillelinje og taget det geografiske spørgsmål til sig (og dermed »overflødiggjort« partier med udelukkende et geografisk fokus). At der eksempelvis ikke eksisterer et kvindeparti, et grønt parti eller et ældreparti i Danmark kan jo ikke tages som udtryk for, at der ikke eksisterer politiske konflikter i relation til disse dimensioner. Og eksempelvis analyser af stemmeadfærden ved kommunalvalg efter Strukturreformen peger på, at ganske mange vælgere sætter et geografisk baseret kryds og stemmer på den helt lokale kandidat (Jakobsen, 2009; Kjær, 2007).

Lipset og Rokkan identificerede i sin tid fire politiske skillelinjer, som har præget udviklingen af de europæiske partisystemer, nemlig i nævnte rækkefølge: center-periferi, stat-kirke, landbrug-industri og arbejdsgiver-arbejdstager (Lipset og Rokkan, 1967: 47). Man kan alt efter smag fortsætte listen med mand-kvinde, højtuddannet-lavtuddannet og ung-gammel (ikke mindst i de aktuelle velfærdsreformsdiskussioner kan den sidstnævnte generations-konfliktlinjes eksistens vel vanskeligt fornægtes). Og så kunne man som i denne artikel hævde, at selvom den geografiske center-periferi skillelinje er en klassisk dimension – nogen vil måske ligefrem mene gammeldags – så er den måske mere relevant end så mange andre i dag. Det er hævdet, at der foregår geografiske kampe på mange niveauer og mellem mange aktører, og

det skal endvidere hævdes, at kampene skærpes af en opfattelse af, at der står meget på spil, jf. diskussionen om positive og negative spiraler, og ikke mindst at de fordelingspolitiske konsekvenser for den enkelte borger kan opleves på ganske kort sigt (industriarbejderen, hvis job flytter til Kina, bliver jo afskedit med det samme, og den lokale skole, der blive sparet væk, lukker jo til sommerferien).

En storm i et glas vand eller slutspillet mellem by og land?

Opsamlende skal det præciseres, at vi vel egentlig ikke ved, hvor hårdt de politisk geografiske kampe raser for øjeblikket. Og vi ved slet ikke noget om, hvordan disse geografiske kampe om vækst og velfærd vil udvikle sig. Måske er der bare tale om en storm i et glas vand, hvor de geografiske kampe aktuelt ser meget barske ud, men hvor udskilningsløbet slet ikke bliver så hårdt. Det kan være, at tankerne om ikke bare hvor globaliserede vi er, men også om globaliseringens potentia-ler fremadrettet, er overdrevne (Ghemawat, 2011). Måske er rygterne om distancens ligegyldighed stærkt overdrevne. Det kan også være, at byernes dragning bøjer af – om end det i dag ikke synes videre sandsynligt, kan det jo være, at det igen bliver supermoderne at flytte på landet. Det kan også være, at man om få år har vanskeligt ved at se geografi som en relevant politisk konfliktlinje, fordi den helt overskygges af andre konfliktlinjer baseret på eksempelvis alder eller uddannelses-niveau. Men det kan omvendt også være, at den geografiske politiske konflikt vil spidse til – at øget globalisering og øget økonomisk knaphed fører til, at det er slutspillet mellem by og land, vi står overfor. Vi ved det vel ikke – endnu.

Uanset hvad vi er på vej til, så er det i denne artikel hævdet, at 1) der aktuelt eksisterer nogle helt traditionelle fordelingspolitiske konflikter mellem forskellige geografiske områder, 2) det handler om vækst og velfærd, og kampene foregår samtidig på en

række forskellige niveauer og med en række forskellige konstellationer, og 3) det eksisterende partisystem er for øjeblikket ikke reelt udfordret af den geografiske politiske skillelinje. Hvis disse påstande accepteres, betyder det også, at den politiske diskussion af de geografiske skillelinjer på den ene side er vigtig og på den anden side, at den ikke nødvendigvis foregår fuldt ud som en naturlig del af den (parti)politiske diskussion. Denne artikel skal derfor afsluttes med en huskeliste med 10 politiske spørgsmål, som det politiske niveau på det korte sigt ideelt set bør debattere, nemlig:

1. Hvem er man mest venner og fjender med, når aktiviteter og vækst skal placeres geografisk? Multiple geografiske identiteter på flere forskellige niveauer er naturligvis en mulighed, men der må vel naturligt også skulle prioriteres.
2. Tror man på, at den geografiske kamp er et nul-sum eller et plus-sum spil? Det virker fra tid til anden som om politikere bruger begge typer af argumenter samtidig, og en diskussion af, hvad man tror på, og hvordan man i givet fald mere præcist ser mekanismerne fungere, kunne være afklarende.
3. Hvis de geografiske politiske kampe har et vist element af nul-sum spil over sig, er det så ikke noget, man er forpligtet til at melde ud til vælgerne? Hvis geografiske prioriteringer, der både efterlader vindere og tabere bliver for politisk ømtålelige til at diskutere ærligt i den politiske debat, virker det vel ikke befordrende for denne debats niveau.
4. Hvordan vil de politiske partier forholde sig til den geografiske politiske skillelinje? De politiske partier kan på den ene side vælge at søge at inddæmme den geografiske skillelinje ved at sige, at man vil gøre noget for eksempelvis både by og land, eller også kan man påtage sig et egentlig politikudviklende ansvar, hvor man diskuterer den geografiske konflikt

åbent og opstiller konkurrerende politikker i de forskellige partier.

5. Foretrækker man en fyrtårns- eller en glasurmodel? Som led i udviklingen af et egentligt politisk program kan man svare på, om man helst ser en koncentration eller en spredning af væksten og aktiviteten.
6. Hvor stor grad af ensbed eller forskellighed skal der egentlig være på den offentlige service i forskellige geografiske dele af eksempelvis Danmark? Som politisk mål kan man enten have, at borgerne skal modtage nøjagtigt den samme service og have de samme vilkår, uanset hvor de geografisk bor, eller man kan have som mål, at forskellig geografi skal kunne afspejles i forskellig service.
7. Hvor meget skal det offentlige og det politiske system blande sig i, hvordan virksomheder og borgere placerer sig geografisk? Er det en offentlig opgave at styre denne dimension af samfundsudviklingen hårdt, eller skal man i højere grad bløde op og lade eksempelvis boligmarkedet afgøre, hvem der bor hvor.
8. I hvor høj grad skal der foretages geografisk økonomisk udligning mellem forskellige lokaliteter? Det offentlige har naturligvis en mulighed for at forsikre mod gode og dårlige økonomiske spiraler i forskellige geografiske områder, men hvorvidt man ønsker at gøre dette, og ikke mindst hvor høj grad af dækning, der i givet fald skal være, skal bestemmes.
9. Hvilke visioner har man om, hvordan vi geografisk set ideelt skal bo, arbejde og leve i fremtiden? Politik er i høj grad et spørgsmål om visioner, og derfor må det diskuteres, hvordan vi ideelt set skal indrette os geografisk, også helt overordnet set.
10. Vil vi deterritorialiseringen? Både funktionelt og identitetsmæssigt er de politiske beslutninger omkring vækstens placering en del af en større diskussion af, i hvor høj grad vores identitet skal være stedbunden

eller ej, og derfor bør dette spørgsmål diskuteres.

Forskere og praktikere må meget gerne blande sig i diskussionen af disse 10 spørgsmål, men der skal altså også for alvor politikere på banen. Og denne artikels forfatter synes bolden for øjeblikket ligger lidt på deres banehalvdel.

Referencer

- Appadurai, Arjun (1996), *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Coupland, Douglas (2010), *Marshall McLuhan: You Know Nothing of My Work*, New York: Atlas & Co.
- Florida, Richard (2010), *The Great Reset – How New Ways of Living and Working Drive Post-crash Prosperity*, New York: HarperCollins.
- Frazer, Elisabeth (1996), »The Value of Locality«, i Desmond King og Gary Stoker, red., *Rethinking Local Democracy*, Houndsmill: MacMillan Press.
- Ghemawat, Pankaj (2011), *World 3.0 – Global Prosperity and How to Achieve It*, Boston: Harvard Business Review Press.
- Glaeser, Edward (2011), *Triumph of the City – How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*, New York: Penguin.
- Jakobsen, Morten (2009), »Når administrativ inddeling påvirker politisk adfærd: Strukturreformen og lokal stemmeadfærd ved kommunalvalget i 2005«, *Politica*, 41(3): 349-72.
- Jørgensen, Torben Beck og Kurt Klaudi Klausen, red. (2002), *Territorial dynamik – streger på landkort, billeder i vore hoveder*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kjær, Ulrik (2005), »Strukturreformens potentielle konsekvenser for det kommunale partisystem«, *Økonomi & Politik*, 78(2): 21-35.
- Kjær, Ulrik (2007), »Kommunalpolitikkerne«, i Roger Buch og Jørgen Elklit, red., *Nye kommunalvalg? Kontinuitet og forandring ved valget i 2005*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, pp. 133-58.
- Kjær, Ulrik og Jørgen Elklit (2010), »Party politicisation of local councils: Cultural or institutional explanations for trends in Denmark 1966-2005«, *European Journal of Political Research*, 49(3): 337-58.

- Lasswell, Harold D. (1936), *Politics: Who Gets What, When and How*, New York; Whittlesey House.
- Lipset, Seymour M. og Stein Rokkan (1967), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*, New York: The Free Press.
- Manin, Bernard (1997), *The Principles of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Regeringen (2011), »Et Danmark, der står sammen«, www.stm.dk/publikationer/Et_Danmark_der_staar_sammen_11/Regeringsgrundlag_okt_2011.pdf.
- Tomlinson, John (1999), *Globalization and Culture*, Chicago: University of Chicago Press.
- Young, Ken, Brian Gosschalk og Warren Hatter (1996), *In search of community identity*, York: York Publishing Services.
- Aarsæther, Nils (1997), »Globalisering og udvikling av lokalsamfunn«, i Peter Gundelach, Henning Jørgensen og Kurt Klaudi Klausen, red., *Det lokale – Decentral politik og forvaltning*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.